

Artikkel 1

Käesolevas konventsioonis
mõistetakse lapse all iga alla 18
aastast **inimolendit**, kui lapse
suhtes kohaldatava seaduse põhjal
ei loeta teda varem täisealiseks.

Artikkel 2

1. Osalisriigid tunnustavad käesolevas konventsioonis esitatud õigusi ja tagavad need igale nende jurisdiktsiooni all olevale lapsele ilma igasuguse diskrimineerimiseta, sõltumata lapse või tema vanema või seadusliku hooldaja rassist, nahavärvist, soost, keelest, usust, vaatamata tema poliitilistele või muudele seisukohtadele, kodakondsusele, etnilisele või sotsiaalsele päritolule, varanduslikule seisundile, puudele või sünnipärale või muudele tingimustele.

2. Osalisriigid võtavad tarvitusele kõik vastavad abinõud, et tagada lapse kaitse igasuguste diskrimineerimis- ja karistusvormide eest tema vanemate, seaduslike hooldajate või perekonnaliikmete seisundi, tegevuse, vaadete või nende tõekspidamiste pärast.

Artikkel 3

1. Igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes riiklike või erasotsiaalhoolekandetasutuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid.
2. Osalisriigid seavad eesmärgiks tagada lapsele tema heaoluks vajalik kaitse ja hooldus, arvestades tema vanemate, seaduslike hooldajate või teiste tema eest seaduslikult vastutavate isikute õigusi ja kohustusi ning võtavad selleks kõiki vastavaid seadusandlikke ja administratiivmeetmeid.
3. Osalisriigid tagavad, et laste hoolduse või kaitse eest vastutavad asutused, teenistused ja organid vastaksid pädevate ametivõimude kehtestatud normidele, eriti mis puudutab ohutust ja tervishoidu, personali suurust ja sobivust ning ka nende üle toimuva järelevalve kompetentsust.

Artikkel 4

Osalisriigid võtavad kasutusele kõik vastavad seadusandlikud, administratiivsed ja teised abinõud, tagamaks selles konventsioonis tunnustatud õiguste täitmist. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste osas näevad osalisriigid ette olemasolevate võimaluste maksimaalse ärakasutamise, vajaduse korral rahvusvahelise koostöö raames.

Artikkel 5

Osalisriigid austavad vanemate, või kus see on kohaldatav vastavalt kohalikele tavadele, ka laiendatud perekonna või kogukonna liikmete, seaduslike hooldajate või teiste lapse eest seaduslikult vastutavate isikute vastutust, õigusi ja kohustusi, et tagada lapsele kohane suunamine ja juhendamine, mis on kooskõlas lapse arenevate võimetega ning käesolevas konventsioonis tunnustatud õigustega.

Artikkel 6

1. Osalisriigid tunnustavad iga lapse sünnipärast õigust elule.
2. Osalisriigid tagavad lapse ellujäämise ja arengu võimalikult maksimaalselt.

Artikkel 7

1. Laps registreeritakse kohe pärast sünni ning sünnihetkest peale on tal õigus nimele, õigus omandada kodakondsus ja võimaluse piires ka õigus tunda oma vanemaid ja olla nende poolt hooldatud.

2. Osalisriigid tagavad nende õiguste ellurakendamise kooskõlas oma siseriiklike seaduste ja kohustustega, mis tulenevad selle valdkonna asjakohastest rahvusvahelistest dokumentidest, eriti kui vastasel juhul jääks laps kodakondsuseta.

Artikkel 8

1. Osalisriigid kohustuvad austama lapse õigust säilitada oma seadusega tunnustatud identiteet, sealhulgas kodakondsus, nimi ja perekondlikud suhted ilma ebaseadusliku vahelesegamiseta.

2. Kui laps on ebaseaduslikult ilma jäetud mõnest oma identiteedi elemendist või kõikidest neist elementidest, kindlustavad osalisriigid talle vajaliku abi ja kaitse, et taastada kiiresti tema identsus.

Artikkel 9

1. Osalisriigid tagavad, et last ei eraldata vanematest vastu nende tahtmist, välja arvatud juhul, kui pädevad ametivõimud, kelle otsuseid võib kohtus uuesti läbi vaadata, otsustavad kooskõlas kehtivate seaduste ja menetlusega, et niisugune eraldamine toimub lapse huvides. Niisugune otsus on vajalik erijuhtudel, nagu siis, kui vanemad kohtlevad last julmalt või jätavad ta hooletusse või kui vanemad elavad lahus ja tuleb langetada otsus lapse elukoha suhtes.

2. Käesoleva artikli 1. lõikele vastavas mis tahes menetluses antakse kõigile huvitatud pooltele võimalus selles osaleda ja teha teatavaks oma seisukohad.

3. Osalisriigid austavad ühest või mõlemast vanemast lahutatud lapse õigust säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt mõlema vanemaga, kui see ei ole lapse huvidega vastuolus.

4. Kui selline vanematest lahusolek on tingitud osalisriikide poolt algatatud tegevusest, nagu lapse või ühe või mõlema vanema kinnipidamine, vangistus, pagendus, sundväljasaatmine või surm (kaasa arvatud surmajuhtumid mis tahes põhjusel vabadusekaotuse ajal), teavitab osalisriik nõudmisel vanemaid, lapsi või kui see on sobiv, mõnda muud perekonnaliiget puuduva(te) perekonnaliikme(te) asukohast, kui niisuguse informatsiooni andmine ei kahjusta lapse heaolu. Osalisriigid tagavad, et sellise palve esitamine iseenesest ei põhjusta ebasoovitavaid tagajärgi asjassepuutuva(te)le isiku(te)le.

Artikkel 10

1. Vastavalt artikli 9 lõikes 1 toodud osalisriikide kohustusele peavad osalisriigid lapse või tema vanemate poolt perekonna taasühinemise eesmärgil esitatud avalduse osalisriiki sissesõiduks või sealt väljasõiduks lahendama positiivselt, humaanselt ja kiiresti. Osalisriigid tagavad, et sellise palve esitamine ei põhjusta avaldajatele ja nende perekonnaliikmetele ebasoovitavaid tagajärgi.

2. Lapsel, kelle vanemad elavad eri riikides, on õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsesed kontaktid mõlema vanemaga, välja arvatud erijuhtumitel. Sel eesmärgil ja kooskõlas osavõtvate riikide kohustusega vastavalt artikli 9 lõikele 1 austavad osalisriigid lapse või tema vanemate õigust lahkuda ükskõik millisest riigist, kaasa arvatud oma maalt, ja tagasi pöörduda oma maale. Õigusele lahkuda ükskõik millisest riigist kohaldatakse ainult niisuguseid piiranguid, mis on seadusega ette nähtud ja mis on vajalikud riikliku julgeoleku, avaliku korra (ordre public), rahva tervise, kõlbluse või teiste õiguste ja vabaduste kaitseks ning on kooskõlas teiste käesolevas konventsioonis tunnustatud õigustega.

Artikkel 11

1. Osalisriigid võtavad meetmeid võitlemaks lapse ebaseadusliku välismaale äraviimise ja tema sinnajätmise vastu.

2. Selleks aitavad osalisriigid kaasa kahe- või mitmepoolsete kokkulepete sõlmimisele või ühinemisele juba kehtivate kokkulepetega.

Artikkel 12

1. Osalisriigid tagavad lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks, õiguse väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele.

2. Selleks antakse lapsele võimalus avaldada arvamust, eriti igas teda puudutavas kohtu- ja administratiivmenetluses, vahetult või esindaja või vastava organi vahendusel siseriiklikele protsessinormidele vastavalt.

Artikkel 13

1. Lapsel on sõnavabadus; see sisaldab vabadust riigipiiridest sõltumata suuliselt, kirjalikult või trükis, kunsti vormis või mõnel muul, lapse enda valitud viisil, taotleda, vastu võtta ja edasi anda informatsiooni ning igasuguseid ideid.

2. Selle õiguse kasutamisel võivad kehtida teatud piirangud, kuid ainult siisugused, mis on seadusega ette nähtud ja vajalikud:

a) teiste isikute õiguste või hea maine austamiseks või

b) riikliku julgeoleku või avaliku korra (*ordre public*) või rahva tervise või kõlbluse kaitseks.

Artikkel 14

1. Osalisriigid austavad lapse mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadust.
2. Osalisriigid austavad vanemate ning vajadusel seaduslike hooldajate õigusi ja kohustusi suunata last talle kuuluvate õiguste rakendamisel lapse arenevate võimete kohaselt.
3. Vabadust väljendada oma usku või tõekspidamisi võib allutada vaid sellistele piirangutele, mis on ette nähtud seaduses ja vajalikud riikliku julgeoleku, korra, tervise ja kõlbluse või teiste inimeste põhiõiguste ja -vabaduste kaitseks.

Artikkel 15

1. Osalisriigid tunnustavad lapse õigust moodustada ühinguid ja vabadust rahumeelseteks kogunemisteks.
2. Nende õiguste kasutamisel võib teha ainult selliseid seaduses ettenähtud kitsendusi, mis on vajalikud demokraatlikus ühiskonnas riikliku julgeoleku või rahva turvalisuse, avaliku korra (ordre public) ja rahva tervise või kõlbluse kaitseks või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

Artikkel 16

1. Mitte ühegi lapse eraellu, perekonnaellu, kodusse ega kirjavahetusse ei või meelevaldselt ega ebaseaduslikult sekkuda, samuti ei tohi ebaseaduslikult rünnata tema au ja head mainet.

2. Lapsel on õigus seaduslikule kaitsele niisuguse vahelesegamise ja rünnakute vastu.

Artikkel 17

Osalisriigid tunnustavad massiteabevahendite tähtsat funktsiooni ja tagavad lapse juurdepääsu mitmekülgsele riiklikule ja rahvusvahelisele informatsioonile ja materjalidele, eriti neile, mille eesmärk on lapse sotsiaalse, vaimse ja kõlbelise heaolu ning füüsilise ja vaimse tervise areng. Selleks osalisriigid:

- a) ergutavad massiteabevahendeid levitama lapsele sotsiaalselt ja kultuuriliselt kasulikku informatsiooni ja materjali kooskõlas artikli 29 vaimuga;
- b) ergutavad rahvusvahelist koostööd mitmesugustest kultuurilistest, rahvuslikest ja rahvusvahelistest allikatest pärineva informatsiooni ja materjali tootmisel, vahetamisel ja levitamisel;
- c) ergutavad lasteraamatute väljaandmist ja levitamist;
- d) ergutavad massiteabevahendeid eriliselt arvestama vähemusrahvuse või põlisrahva hulka kuuluvate laste keelelisi vajadusi;
- e) ergutavad vastavate põhisuundade arendamist kaitsmaks last tema heaolu kahjustava informatsiooni ja materjali eest, pidades silmas artiklite 13 ja 18 tingimusi.

Artikkel 18

1. Osalisriigid rakendavad kõik jõupingutused kindlustamaks selle põhimõtte tunnustamist, et mõlemad vanemad vastutavad ühiselt lapse üleskasvatamise ja arendamise eest. Vanematel või teatud juhtudel seaduslikel hooldajatel lasub esmane vastutus lapse üleskasvatamisel ja arendamisel. Lapse huvid peavad olema nende tähelepanu keskpunktis.
2. Käesolevas konventsioonis esile toodud õiguste tagamiseks ja edendamiseks osutavad osalisriigid vanematele ja seaduslikele hooldajatele kasvatuskohustuste täitmisel asjakohast abi ja kindlustavad lastele mõeldud hooldusasutuste, -institutsioonide ja -teenistuste arengut.
3. Osalisriigid võtavad tarvitusele kõik vajalikud abinõud, et tagada töötavate vanemate laste õigus lasteasutuste, lastekaitseteenistuste jm. hüvedele.

Artikkel 19

1. Osalisriigid rakendavad kõiki seadusandlikke, administratiivseid, sotsiaalseid ja haridusalaseid abinõusid, et kaitsta last igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla, ülekohtu või kuritarvituse, hooletussejätmise, hooletu või julma kohtlemise või ekspluateerimise, kaasa arvatud seksuaalse kuritarvituse eest, kui laps viibib vanema(te), seadusliku hooldaja või seaduslike hooldajate või mõne teise lapse eest hoolitseva isiku hoole all.

2. Niisugused kaitseabinõud peaksid hõlmama tõhusaid vahendeid sotsiaalprogrammide ellurakendamiseks, mis tagaksid vajaliku toetuse lapsele ja nendele, kes tema eest hoolitsevad, samuti ka muude eelpool nimetatud lapse väärkohtlemise juhtude vältimise, kindlakstegemise, neist teatamise, nendele osutamise, nende uurimise, käsitlemise ja järelmenetluse ning vajadusel kohtuliku sekkumise.

Artikkel 20

1. Lapsel, kes ajutiselt või alaliselt on ilma jäetud perekondlikust miljööst või kellel tema enese huvides ei ole lubatud jääda sellesse keskkonda, on õigus riigi erilisele kaitsele ja abile.
2. Osalisriigid kindlustavad vastavalt oma seadustele alternatiivse hoolitsuse sellise lapse eest.
3. Sellise hoolitsuse hulka peab muuhulgas kuuluma kasulapse võtmine, Islami seaduste kafalah, adopteerimine või vajadusel sobivatesse lasteasutustesse paigutamine. Lõpptulemust silmas pidades peab pöörama vajalikku tähelepanu soovitavale lapse üleskasvatamise järjepidevusele ja lapse etnilisele, usulisele, kultuurilisele ja keelelisele päritolule.

Artikkel 21

Osalisriigid, kes tunnustavad ja/või lubavad lapsendamist, peavad kindlustama, et esikohale oleksid seatud lapse huvid. Selleks nad:

- a) tagavad, et lapsendamine toimub üksnes pädevate ametivõimude kaudu, kes vastavalt kehtivatele seadustele ja ettenähtud korrale ning kogu asjasse puutuva ja usaldusväärse materjali alusel teevad kindlaks, kas lapsendamine on lubatav, pidades silmas lapse seisundit vanemate, sugulaste ja seaduslike hooldajate suhtes, ja et asjaosalised isikud oleksid nõutaval juhul andnud teadliku nõusoleku lapsendamiseks, olles vajadusel saanud nõuannet;
- b) tunnistavad, et lapsendamist teise riiki võib pidada lapse hooldamise alternatiivvariandiks juhul, kui last ei saa paigutada kasuvanemate või lapsendajate perekonda või kui tema eest ei ole võimalik vajalikul määral hoolitseda tema kodumaal;
- c) tagavad, et teise riiki lapsendatava lapse suhtes kohaldatakse samasuguseid kaitseabinõusid ja norme nagu omal maal lapsendamise korral;
- d) võtavad tavitusele kõik vastavad abinõud kindlustamiseks teise riiki lapsendamise korral, et asjasse puutuvad isikud ei saaks sobimatut materiaalist kasu;
- e) soodustavad vajadusel käesolevas artiklis seatud eesmärkide järgimist, sõlmides kahe- ja mitmepoolseid kontakte ja kokkuleppeid ning püüdes nende raames kindlustada, et lapse paigutamist teisele maale teostaksid pädevad ametivõimud või -asutused.

Artikkel 22

1. Osalisriigid võtavad tarvitusele abinõud, et tagada põgeniku staatust taotlevale või põgenikuks peetavale lapsele kooskõlas kehtiva rahvusvahelise või siseriikliku õiguse ja protseduuriga, olenemata sellest, kas temaga on või ei ole kaasas tema vanemad või mõni muu isik, vastav kaitse ja humanitaarabi kehtivate õiguste kohaselt, mis on ära toodud käesolevas konventsioonis ja teistes rahvusvahelistes inimõiguste või humanitaarõiguse alastes dokumentides, millega need riigid on ühinenud.

2. Sel eesmärgil pakuvad osalisriigid vastavalt vajadusele kõikvõimalikku koostööd ÜRO ja teiste pädevate riikidevaheliste või valitsusväliste organisatsioonidega, kes teevad Ühinenud Rahvaste Organisatsiooniga koostööd kaitsmaks ja abistamiseks niisugust last ja leidmaks tema vanemaid või teisi perekonnaliikmeid, et saada lapse perekonnaga taasühinemiseks vajalikke andmeid. Kui vanemaid või teisi perekonnaliikmeid ei leita, saab lapsele osaks samasugune kaitse nagu mis tahes lapsele, kes on mingil põhjusel alaliselt või ajutiselt ilma jäänud perekondlikust miljööst, nagu on sätestatud käesolevas konventsioonis.

Artikkel 23

1. Osalisriigid tunnistavad, et vaimse või füüsilise puudega laps peab elama täisväärtuslikku ja rahuldavat elu tingimustes, mis tagavad eneseväärikuse, soodustavad enesekindluse kujunemist ja võimaldavad lapsel ühiskonnas aktiivselt osaleda.
2. Osalisriigid tunnustavad puudega lapse õigust erihoolitsustele, ergutavad ja kindlustavad olemasolevate võimaluste kohaselt abi osutamist selleks õigustatud lapsele ja neile, kes vastutavad tema hooldamise eest, kui on esitatud abisaamise avaldus ning abi vastab lapse seisundile ja lapsevanemate või hooldajate olukorrale.
3. Tunnustades puudega lapse erivajadusi, osutatakse lõikes 2 nimetatud abi võimaluse korral tasuta, võttes arvesse vanemate või hooldajate varanduslikku olukorda. Abi andes tuleb kindlustada puudega lapsele tõhus juurdepääs haridusele, väljaõppele, tervise kaitsele, rehabilitatsiooniteenustele, tööalasele ettevalmistusele ja puhkamisvõimalustele niisugusel viisil, et laps saaks võimalikult täielikult osa võtta ühiskondlikust elust ja abi aitaks kaasa tema individuaalsele arengule, kaasa arvatud tema kultuurilisele ja vaimsele arengule.
4. Osalisriigid arendavad rahvusvahelise koostöö vaimus kohase informatsiooni vahetamist haiguste vältimise ning puuetega laste arstliku, psühholoogilise ja funktsionaalse ravi kohta, kaas arvatud taastusravi, hariduse ja kutseteeninduse meetodite kohta käiva informatsiooni levitamine ja sellele juurdepääsu tagamine, et võimaldada osalisriikidel parendada oma võimalusi ja oskusi ning avardada kogemusi nendel aladel. Eriti tuleb arvestada arengumaade vajadusi.

Artikkel 24

1. Osalisriigid tunnustavad lapse õigust võimalikult heale tervisele ning ravivahenditele ja tervise taastamisele. Osalisriigid püüavad tagada, et ükski laps ei jääks ilma õigusest niisugustele tervishoiuteenustele.
2. Osalisriigid püüdleavad selle õiguse täieliku elluviimise poole ning vajadusel võtavad tarvitusele vastavad abinõud, et eriti:
 - a) vähendada imikute ja laste suremust;
 - b) kindlustada vajalik arstiabi ja tervishoid kõigile lastele, rõhutades esmatasandi tervishoiu arendamise vajadust;
 - c) võidelda haigestumiste ja alatoitluse vastu, kaasa arvatud esmatasandi tervishoiu raames, kasutades muuhulgas ka käepärast tehnoloogiat ja hoolitsedes küllaldase toitva söögi ja puhta joogivee kättesaadavuse eest, arvestades keskkonna saastumise ohuga;
 - d) kindlustada emadele vajalik sünnituseelne ja -järgne arstlik hooldus;
 - e) kindlustada kõikidele ühiskonnakihtidele, eriti lapsevanemaile ja lastele informeeritus, hariduse kättesaadavus ning toetus põhiliste teadmiste rakendamisel, mis puudutavad lapse tervist ja toitmist, rinnaga toitmise eeliseid, hügieeni, keskkonnatingimuste parandamist ning õnnetusjuhtumite vältimist;
 - f) arendada ennetavat tervisekaitset, vanemate suunamist ja perekonna planeerimise alast kasvatust ja teenindamist.
3. Osalisriigid rakendavad tõhusaid ja vajalikke abinõusid kaotamaks pärimuslikud tavandid, mis ohustavad laste tervist.
4. Osalisriigid kohustuvad soodustama ja innustama rahvusvahelist koostööd eesmärgiga saavutada samm-sammult käesolevas artiklis tunnustatud õiguse täielik elluviimine. Sellega seoses tuleb erilist tähelepanu pöörata arengumaade vajadustele.

Artikkel 25

Osalisriigid tunnustavad, et lapsel, kelle pädevad ametivõimud on hoolduse, kaitse, füüsilise või vaimse tervisehäire ravimise eesmärgil lasteasutusse paigutanud, on õigus perioodilisele talle antava ravi ja sellega kaasnevate tingimuste ülevaatusele.

Artikkel 26

1. Osalisriigid tunnustavad iga lapse õigust sotsiaalsele turvalisusele, kaasa arvatud sotsiaalkindlustus, ja võtavad tarvitusele vajalikud abinõud, et tagada selle õiguse täielik ellurakendamine vastavalt siseriiklikele seadustele.
2. Soodustusi tuleb anda lähtuvalt vajadusest, võttes arvesse lapse ja tema hooldamise eest vastutavate isikute majanduslikku olukorda ja tingimusi seoses lapse ülalpidamisega, samuti muid kaalutlusi, mis on olulised lapse poolt või tema nimel lapse huvides tehtud toetuste saamise avaldustes.

Artikkel 27

1. Osalisriigid tunnustavad iga lapse õigust eluasemele, mis vastaks lapse kehalisele, vaimsele, hingelisele, kõlbelisele ja sotsiaalsele arengule.
2. Vanema(te) või teiste lapse eest vastutavate isikute esmane kohustus on tagada vastavalt oma võimetele ja rahalistele võimalustele lapse arenguks vajalikud elutingimused.
3. Osalisriigid võtavad vastavalt oma riigi tingimustele ja võimalustele tarvitusele asjakohased abinõud vanemate ja teiste lapse eest vastutavate isikute toetamiseks selle õiguse elluviimisel ja vajaduse korral annavad materiaalselt abi ning toetavad programme, eriti toitlustamise, riietamise ja peavarju küsimustes.
4. Osalisriigid rakendavad kõiki vastavaid abinõusid, et tagada lapse ülalpidamine tema vanemate või teiste lapse eest materiaalselt vastutust kandvate isikute poolt, seda nii osalisriigis kui ka välismaal. Eriti kui lapse eest materiaalselt vastutav isik ei ela lapsega samas riigis, aitavad osalisriigid kaasa nii ühinemisele rahvusvaheliste kokkulepetega või selliste lepete sõlmimisele kui ka muude kohaste korralduste tegemisele.

Artikkel 28

1. Osalisriigid tunnustavad lapse õigust haridusele. Pidades silmas selle õiguse järjekindlat elluviimist ja lähtudes võrdsete võimaluste printsiibist, nemad omalt poolt:
 - a) teevad alghariduse kõigile kohustuslikuks ja tasuta kättesaadavaks;
 - b) soodustavad keskhariduse eri vormide arendamist, kaasa arvatud üld- ja kutseharidus, tehes need igale lapsele kättesaadavaks, ning rakendavad selliseid abinõusid, nagu tasuta hariduse juurutamine ja vajaduse korral rahalise abi andmine;
 - c) teevad kõrghariduse kõikide vastavate vahenditega kättesaadavaks kõigile vastavalt nende võimetele;
 - d) teevad hariduse ja erialase ettevalmistamise informatsiooni ja juhendmaterjalid kättesaadavaks kõigile lastele;
 - e) rakendavad meetmeid, mis tagaksid korrapärase koolikohustuse täitmise ja väljalangevuse vähendamise.
2. Osalisriigid rakendavad kõiki vajalikke abinõusid, et distsipliin koolis vastaks lapse inimväärikusele ja oleks kooskõlas käesoleva konventsiooniga.
3. Osalisriigid arendavad rahvusvahelist koostööd haridusküsimustes ja aitavad sellele kaasa, pidades eelkõige silmas harimatuse ja kirjaoskamatusse likvideerimist kogu maailmas, ning hõlbustavad juurdepääsu teaduslikele ja tehnilistele teadmistele ning tänapäeva õpetamismeetoditele. Sellega seoses tuleb eriti arvestada arengumaade vajadusi.

Artikkel 29

1. Osalisriigid on jõudnud kokkuleppele, et lapse haridus on suunatud:

- a) lapse isiksuse, vaimuannete, vaimsete ja kehaliste võimete potentsiaali võimalikult täiuslikuks arendamisele;
- b) inimõiguste ja põhivabaduste ning ÜRO põhikirjas talletatud põhimõtete vastu lugupidamise kujundamisele;
- c) austuse kasvatamisele lapse vanemate, tema oma kultuuriidentiteedi, keele ja väärtuste, tema elukohamaa rahvuslike väärtuste, tema sünnimaa vastu ja teiste, tema omast erinevate kultuuride vastu;
- d) lapse ettevalmistamisele vastutusvõimeliseks eluks vabas ühiskonnas mõistmise, rahu, sallivuse, sugude vahelise võrdsuse, kõikide rahvaste vahelise sõpruse, etniliste, rahvuslike ja usuliste rühmituste ja põliselanike rühmituste vahelise sõpruse vaimus;
- e) looduskeskkonna vastu lugupidamise kasvatamisele.

2. Ükski käesoleva artikli ega 28. artikli lõige ei ole tõlgendatav sekkumisena isiksuse vabadusse ja nende organite tegevusse, kes loovad ja juhivad haridusasutusi ning kes järgivad alati selle artikli 1. lõikes esitatud printsiipide täitmist ning jälgivad, et niisugustes haridusasutustes antud haridus vastaks riigis kehtestatud miinimumtasemele.

Artikkel 30

Riikides, kus eksisteerivad rahvus-, usu või keelevähemused või põlisrahvusest isikud, peab sellise vähemuse hulka kuuluval või põlisrahvusest lapsel olema õigus koos oma kogukonnakaaslastega saada osa oma kultuurist, tunnustada ja viljeleda oma usku ning kasutada oma keelt.

Artikkel 31

1. Osalisriigid tunnustavad lapse õigust puhkusele ja jõudeajale, mida ta saab kasutada mänguks ja meelelahutuslikuks tegevuseks vastavalt eale ning vabaks osavõtuks kultuuri- ja kunstielust.

2. Osalisriigid austavad ja arendavad lapse õigust täiel määral osaleda kultuuri- ja kunstielus ning soodustavad vastavate võrdsete võimaluste pakkumist kultuuri-, kunsti-, meelelahutus- ja jõudeajategevuseks.

Artikkel 32

1. Osalisriigid tunnustavad lapse õigust olla kaitstud majandusliku eksploateerimise eest ja töö eest, mis on ilmselt ohtlik või segab hariduse omandamist või on kahjulik lapse tervisele, kehalisele, vaimsele, hingelisele, kõlbelisele ja sotsiaalsele arengule.

2. Osalisriigid võtavad tarvitusele seadusandlikud, administratiivsed, sotsiaalsed ja kasvatuslikud abinõud kindlustamaks selle artikli sätete täitmist ja, arvestades teistes rahvusvahelistes dokumentides esitatud asjakohaseid sätteid, rõhutavad eriti:

- a) vanuse alammäära või -määrade arvestamist töölevõtmisel;
- b) vajalike nõuete esitamist tööaja kestusele ja töötingimustele;
- c) vastavate karistuste või teiste sanktsioonide ettenägemist, et tagada käesoleva artikli efektiivne täitmine.

Artikkel 33

Osalisriigid rakendavad abinõusid, kaasa arvatud seadusandlikud, administratiivsed, sotsiaalsed ja kasvatuslikud vahendid, et kaitsta lapsi narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seadusevastase kasutamise eest, nagu on sätestatud vastavates rahvusvahelistes lepingutes, ning vältida laste ärakasutamist niisuguste ainete ebaseaduslikul tootmisel ja nendega äritsemisel.

Artikkel 34

Osalisriigid kohustuvad kaitsma last igasuguse seksuaalse eksploateerimise ja seksuaalse ärakasutamise eest. Selleks võtavad osalisriigid tarvitusele vastavad riiklikud, kahe- ja mitmepoolsed abinõud vältimaks:

- a) lapse ahvatlemist või sundimist osalema ükskõik millises ebaseaduslikus seksuaaltegevuses;
- b) lapse kasutamist prostituudina või mõnel muul ebaseaduslikul seksuaalsel eesmärgil;
- c) laste kasutamist pornograafilistes etendustes ja matejalides.

Artikkel 35

Osalisriigid rakendavad kõiki riiklikke, kahe- ja mitmepoolseid abinõusid, et vältida lapseröövi, laste müümist või nendega kaubitsemist mis tahes eesmärgil või vormis.

Artikkel 36

Osalisriigid kaitsevad last kõigi muude lapse heaolu kahjustavate eksploateerimisvormide eest.

Artikkel 37

Osalisriigid kindlustavad, et:

- a) ükski laps ei satuks piinamise või mõne muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistuse ohvriks. Alla 18aastasele kuriteo toime pannud isikule ei kohaldata surmanuhtlust ega eluaegset vanglakaristust ilma vabanemisvõimaluseta;
- b) üheltki lapselt ei või ebaseaduslikult või meelevaldselt võtta tema vabadust. Lapse vahi alla võtmine, kinnipidamine või vangistamine peab olema kooskõlas seadustega ja seda rakendatakse ainult viimase abinõuna ja võimalikult lühiajaliselt;
- c) iga vabadusest ilma jäetud last tuleb kohelda inimlikult ja lugupidamisega üksikisiku sünnipärase inimväärikuse vastu viisil, mis arvestaks sellealise isiku vajadusi. Iga laps, kellelt on võetud vabadus, lahutatakse täiskasvanutest juhul, kui see pole lapse huvidega vastuolus, ja talle jääb õigus säilitada kontakt oma perekonnaga kirjavahetuse ja kokkusaamiste kaudu, välja arvatud eriolukordades;
- d) igal vabaduse kaotanud lapsel on õigus viivitamatult saada seaduslikku ja muud vajalikku abi ning tal on õigus vaidlustada vabadusekaotuse seaduslikkust kohtu või teiste kompetentsete, sõltumatute ja erapooletute ametivõimude ees ja nõuda asja viivitamatut otsustamist.

Artikkel 38

1. Osalisriigid kohustuvad austama ja kindlustama, et peetaks kinni relvakonfliktide puhul nende suhtes kohaldatava rahvusvahelise humanitaarõiguse sätetest, mis on olulised lapse seisukohast.
2. Osalisriigid võtavad kõik võimalikud meetmed, et vältida alla 15aastaste laste otsest osavõttu sõjategevusest.
3. Osalisriigid hoiduvad oma relvajõududesse värbamast alla 15aastaseid isikuid. Värvates relvajõududesse isikuid, kes on vähemalt 15aastased, kuid kes ei ole veel saanud 18aastaseks, püüavad osalisriigid eelistada neist vanimaid.
4. Vastavalt rahvusvahelises humanitaarõiguses sätestatud kohustustele kaitsta tsiviilelanikkonda relvakonfliktides rakendavad osalisriigid kõiki võimalikke abinõusid, et tagada kaitse ja hoolitsus neile lastele, kelle elu mõjutab sõjaline konflikt.

Artikkel 39

Osalisriigid rakendavad vajalikke abinõusid, et kaasa aidata mis tahes viisil hooletusse jäetud, ekspluateerimise, kuritarvitamise, piinamise või muu julmuse, ebainimliku kohtlemise või relvakonflikti ohvriks langenud lapse psühholoogilisele ja kehalisele paranemisele ning ühiskonda tagasipöördumisele. Niisugune paranemine ja reintegratsioon peab toimuma lapse tervise, enesest lugupidamise ja enesevääriskuse taastumist soodustavas keskkonnas.

.

Artikkel 40

1. Osalisriigid tunnustavad, et igal lapsel, keda kahtlustatakse, süüdistatakse või kes leitakse süüdi olevat kriminaalseaduse rikkumises, on õigus sellisele kohtlemisele, mis arvestab lapse väarikustunnet ja väärtushinnanguid, suurendab lapse austust inimõiguste ja teiste inimeste põhivabaduste vastu ning arvestab lapse vanust ja toetab lapse ühiskonda reintegreerimise taotlust ning tema omandatavat konstruktiivset osa ühiskonnas.

2. Selleks, võttes arvesse asjakohastes rahvusvahelistes dokumentides sätestatud tingimusi, kindlustavad osalisriigid, et:

- a) mitte ühtegi last ei kahtlustata, süüdistata ega leita süüdi olevat kriminaalseaduse rikkumises mingi teo või tegevusetusega, mis selle toimepanemise ajal kehtinud siseriikliku või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu;
- b) igal lapsel, keda kahtlustatakse või süüdistatakse kriminaalseaduse rikkumises, on vähemalt järgmised garantiid:
 - i) ta loetakse süütuks seni, kuni süü pole seaduse kohaselt tõendatud;
 - ii) teda informeeritakse kohe ja üksikasjalikult tema vastu esitatud süüdistusest, et siis vajadusel vanemate või seduslike hooldajate kaudu saada seaduslikku või muud vastavat abi kaitse ettevalmistamisel ja kaitsmisel;
 - iii) asja peab viivitusega otsustama pädev, sõltumatu, erapooletu ametivõim või kohtuorgan ausa asja arutamiseks vastavalt seadusele, kaitsja või muu kohase esindaja juuresolekul, välja arvatud juhul, kui leitakse, et see ei ole lapse parimates huvides, eriti arvestades lapse vanust või olukorda, tema vanemaid või seaduslikke hooldajaid;
 - iv) last ei sunnita tunnistusi andma ega end süüdi tunnistama; tal on õigus küsitleda või lasta küsitleda vastaspoole tunnistajaid ja saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja küsitlemine võrdsetel alustel;
 - v) kui leitakse, et laps on rikkunud kriminaalseadust, on tal õigus vastavalt seadusele see otsus ja kõik selle alusel rakendatavad abinõud lasta läbi vaadata kõrgemal, pädeval, sõltumatul ja erapooletul ametivõimul või kohtuorganil;
 - vi) lapsel on õigus kasutada tasuta tõlgi abi, kui ta ei mõista või ei räägi kasutatavat keelt;
 - vii) kogu menetluse käigus austatakse lapse õigust privaatsusele.

3. Konventsiooni osalisriigid püüavad edendada nende laste, keda kahtlustatakse, süüdistatakse või leitakse süüdi olevat kriminaalseaduse rikkumises, suhtes kohaldatavate seaduste ja protseduuride koostamist, ametivõimude ja asutuste rajamist, eriti:

- a) vanuse alammäära kehtestamist, alla mida loetakse laps kriminaalseadust mitte rikkunuks;
- b) kus vähegi võimalik ja soovitav, selliste laste puhul muude, kohtuväliste meetmete võtmist, tingimusel et täielikult austatakse inimõigusi ja tagatakse lapsele seaduslik kaitse.

4. Lastele tuleb teha kättesaadavaks mitmesugused abinõud, nagu hooldus, suunamine, järelevalve, nõustamine, katseaeg, tugiperekond, hariduse ja kutseõpetuse programmide rakendamine ja muude alternatiivid hooldusasutustele, et tagada lastele selline kohtlemine, mis garanteeriks nende heaolu ja oleks vastavuses nii nende olukorraga kui ka nende poolt toime pandud õiguserikkumisega.

Artikkel 41

Ükski selles konventsioonis sisalduv säte ei mõjuta mis tahes tingimusi, mis kaitsevad paremini lapse õigusi ja mis võivad sisalduda:

- a) osalisriigi seaduses või
- b) selles riigis kehtivas rahvusvahelises õiguses.

Artikkel 42

Osalisriigid kohustuvad teavitama sobivate ja toimivate vahendite kaudu nii täiskasvanuid kui ka lapsi konventsiooni põhimõtetest ja sätetest.

Artikkel 43

1. Osalisriikide poolt käesolevas konventsioonis ettenähtud kohustuste täitmisel saavutatava edu jälgimiseks, luuakse Lapse Õiguste Komitee, kes täidab alljärgnevat funktsiooni.
2. Komitee koosneb kümnest kõrge moraaliga eksperdist, kes on tunnustatud pädevaks käesolevas konventsioonis käsitletud alal. Komitee liikmed valitakse osalisriikide kodanike hulgast, arvestades õiglast geograafilist jaotust ning põhilisi õigussüsteeme, ning nad tegutsevad iseenda nimel.
3. Komitee liikmed valitakse salajase hääletamise teel osalisriikidest üles seatud kandidaatide hulgast. Iga osalisriik võib nimetada ühe isiku oma kodanike hulgast.
4. Esimesed komitee valimised toimuvad hiljemalt kuue kuu jooksul pärast käesoleva konventsiooni jõustumist ja edaspidi iga kahe aasta tagant. Vähemalt neli kuud enne järjekordseid valimisi pöördub ÜRO peasekretär kirjalikult osalisriikide poole palvega esitada kahe kuu jooksul oma kandidaadid. Seejärel koostab peasekretär kandidaatide nimekirja tähestikulises järjekorras, näidates ühtlasi ära, milline riik on nad nimetanud. Seejärel esitab ta selle nimekirja käesoleva konventsiooni osalisriikidel.
5. Valimised toimuvad peasekretäri poolt kokku kutsutatutel koosolekutel ÜRO peakorteris. Koosolekutel, kus kaks kolmandikku osalisriikide liikmetest moodustavad kvoorumi, osutuvad komiteesse valituks need, kes saavad suurima häältearvu ja absoluutse häälteenamuse kohalviivate ja hääletamises osalevate riikide esindajate poolt.
6. Komitee liikmed valitakse neljaks aastaks. Neid võidakse taasesitamisel uuesti valida. Viie esimestel valimistel valitud liikme volitused lõpevad kahe aasta pärast; vahetult pärast esimesi valimisi selgitab koosoleku juhataja nende viie liikme nimed loosimise teel.
7. Kui komitee liige sureb või astub tagasi või teatab, et ta ei saa mingil põhjusel täita komitee liikme kohuseid, määrab selle liikme valinud osalisriik oma kodanike hulgast komiteesse uue eksperdi, kes täidab komitee nõusolekul oma eelkäija kohustusi kuni tähtaja lõpuni.
8. Komitee kehtestab oma protseduurireeglid.
9. Komitee valib oma ametnikud kaheks aastaks.
10. Komitee koosolekuid peetakse tavaliselt ÜRO peakorteris või mõnes teises komitee määratud sobivas paigas. Tavaliselt tuleb komitee kokku üks kord aastas. Komitee koosolekute kestus määratakse kindlaks ja vajadusel muudetakse käesoleva konventsiooni osalisriikide koosolekul peaassamblee heakskiidul.
11. ÜRO peasekretär annab personali ja vajalikud vahendid komitee funktsioonide edukaks täitmiseks vastavalt käesolevale konventsioonile.
12. Käesoleva konventsiooni alusel moodustatud komitee liikmed saavad tasu peaassamblee heakskiidul ÜRO vahenditest peaassamblee poolt määratud korras ja tingimustel.

Artikkel 44

1. Osalisriigid kohustuvad esitama komiteele ÜRO peasekretäri kaudu ettekanded nende poolt rakendatud abinõudest käesolevas konventsioonis tunnustatud õiguste realiseerimiseks ning edusammudest nende õiguste kasutamisel:

- a) kahe aasta jooksul alates konventsiooni jõustumisest kõnealuse osalisriigi jaoks;
- b) edaspidi iga viie aasta järel.

2. Selles artiklis nimetatud ettekannetes näidatakse käesolevas konventsioonis esitatud kohustuste täitmist mõjutavad asjaolud ja raskused, kui neid esineb. Ettekanded peavad sisaldama ka küllaldaselt informatsiooni, et anda komiteele ulatuslik ülevaade konventsiooni sätete täitmisest antud riigis.

3. Osalisriik, kes on esitanud komiteele esmase ulatusliku ettekande, ei tarvitse oma järgmistes ettekannetes vastavalt 1. lõike punktile b korrata varem edastatud põhiinformatsiooni.

4. Komitee võib paluda osalisriikidel konventsiooni täitmisega seotud lisainformatsiooni.

5. Komitee peab ÜRO peaassambleele majandus- ja sotsiaalnõukogu kaudu esitama aruanded oma tegevuse kohta iga kahe aasta tagant.

6. Osalisriigid teevad oma aruanded oma riigi üldsusele laialdaselt kättesaadavaks.

Artikkel 45

Konventiooni sätete eduka täitmise tagamiseks ning rahvusvahelise koostöö soodustamiseks konventsiooniga hõlmatud valdkondades:

- a) on eriasutustel, ÜRO Lastefondil ja teistel ÜRO institutsioonidel õigus olla esindatud käesoleva konventsiooni sätete täitmise arutamisel oma mandaadi ulatuses. Komitee võib vajadusel kutsuda eriasutusi, ÜRO Lastefondi ja teisi kompetentseid institutsioone andma oma mandaadi piires asjatundlikku nõu konventsiooni sätete rakendamisel. Komitee võib kutsuda spetsiaalseid agentuure, ÜRO Lastefondi ja teisi ÜRO institutsioone esitama aruandeid konventsiooni sätete elluviimise kohta oma konkreetsetes tegevusvaldkonnas;
- b) saadab komitee vajaduse korral eriasutustele, ÜRO Lastefondile ja teistele kompetentsetele institutsioonidele ükskõik millisel konventsiooni osalisriigilt saadud ettekanded, mis sisaldavad palvet või osutavad tehnilise nõuande ja abi vajadusele, koos komitee tähelepanekute ja soovitustega, kui neid esineb;
- c) komitee võib soovitada ÜRO peaassambleel paluda peasekretäril omalt poolt algatada uuringuid lapse õigusi puudutavates küsimustes;
- d) komitee võib teha ettepanekuid ja anda üldisi soovitusi käesoleva konventsiooni artiklite 44 ja 45 alusel saadud informatsiooni põhjal. Niisugused ettepanekud ja üldised soovitused edastatakse igale vastavale osalisriigile ja kantakse ette peaassambleel koos osalisriikide kommentaaridega, kui neid esineb.

Õiguste kategooriad

1. Artiklid üldiste printsiipide ja elluviimise kohta

Õiguste kategooriad

2. Artiklid lapse defineerimise kohta

Õiguste kategooriad

**3. Üldiseid printsiipe
kirjeldavad artiklid**

Õiguste kategooriad

**4. Artiklid defineerimaks
laste tsiviilõigusi ja vabadusi**

Õiguste kategooriad

5. Artiklid pere ja asendushoolduse kohta

Õiguste kategooriad

6. Artiklid tagamaks tervist ja heaolu

Õiguste kategooriad

7. Artiklid hariduse ja kultuuri kohta

Õiguste kategooriad

8. Spetsiaalsed kaitsemeetmed

Ülevaade artiklitest

Üldised rakendusmeetmed (artiklid 4, 42 & 44.6);

Lapse definitsioon (artiklid1)

Üldised printsiibid (artiklid2, 3, 4, 6 & 12)

Tsiviilõigused ja kohustused (artiklid 7, 8, 13, 17, 14, 15, 16 & 37)

Perekond ja asendushooldus (artiklid 5, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 21, 25 & 27)

Tervis ja heaolu (artiklid 6, 18, 23, 24, 26, & 27)

Haridus, vaba aeg ja kultuuriline tegevus (artiklid 28, 29, & 31)

Erilised kaitsemeetmed (artiklid 22 & 37-40)

- Kui mitu korda nägite väljendit “peab käituma/toimima lapse parimates huvides” ?
- Kui palju pööratakse konventsioonis tähelepanu vanemate toetamisele laste kasvatamisel?
- Kui palju pööratakse konventsioonis tähelepanu kultuuri, usu, enesemääramise tähtsustamisele?
- Kui tihti mainiti rahvusvahelist abi?

ÜRO Lapse õiguste konventsioon

